

De Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

Onderwerp

Advies naar aanleiding van de evaluatie van de
verkiezing van de leden van het Europees
Parlement 2009

Inleiding

In juni 2009 vond de verkiezing plaats voor de Nederlandse leden van het Europees Parlement. Na afloop van deze verkiezing heeft de Kiesraad, zoals deze ook bij eerdere verkiezingen heeft gedaan, het verloop ervan geëvalueerd, en daarbij in het bijzonder bekeken of zich knelpunten in de uitvoeringspraktijk hebben voorgedaan. In voorliggend advies treft u de weerslag aan van deze evaluatie.

In het vorige advies dat de Kiesraad naar aanleiding van verkiezingen heeft uitgebracht¹ is ervoor gekozen om in één advies drie verkiezingen te evalueren. Mede gelet op het bijzondere karakter van de verkiezing in 2009 (zo werd dit jaar voor het eerst sinds lange tijd weer gestemd met het rode potlood, werd in de stembureaus strak de hand gehouden aan de identificatieplicht en hadden de Nederlandse ingezetenen van de Nederlandse Antillen en Aruba voor het eerst de mogelijkheid om hun stem uit te brengen) heeft de Kiesraad ervoor gekozen met een afzonderlijk advies te komen.

De Kiesraad heeft vanzelfsprekend kennis genomen van de uitkomsten van de evaluatie die u namens het kabinet op 30 oktober 2009 naar de Tweede Kamer hebt gestuurd². Hieraan wordt, indien ter zake relevant, gerefereerd.

In hoofdzaak richt dit advies zich op uitvoeringstechnische zaken. De keuze voor de onderwerpen die aan de orde komen is ingegeven door ervaringen van de Kiesraad (met name in de rol van hoofd- en centraal stembureau), berichten uit het veld (bijvoorbeeld van de hoofdstembureaus), alsook vragen en opmerkingen die dit jaar zijn binnengekomen op het Informatiepunt Verkiezingen³. Dit

¹ Advies naar aanleiding van verkiezingen 2006-2007, 16 november 2007, ons kenmerk 2007-0000489923

² Uw kenmerk BPR2009/U57363

³ Het Informatiepunt is een gezamenlijk initiatief van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Kiesraad

SECRETARIAAT KIESRAAD

Datum

7 december 2009

Ons kenmerk

2009-0000715074

Inlichtingen

mw.mr.drs. K.Th. van
Barneveld
T 070 426 82 19
F 070 426 64 89

Uw kenmerk

Blad

1 van 9

Aantal bijlagen

0

Bezoekadres

Herengracht 21
2511 EG Den Haag

Postadres

Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres

www.kiesraad.nl

Emailadres

kiesraad@kiesraad.nl

Datum
7 december 2009

Ons kenmerk
2009-0000715074

Onderdeel
Secretariaat Kiesraad

Blad
2 van 9

informatiepunt heeft tot doel om tijdens verkiezingen informatie te verstrekken, kieswetgeving uit te leggen en voorlichting te geven over de gang van zaken rondom verkiezingen. Dit informatiepunt fungeert in deze periode als eerste aanspreekpunt, waardoor mogelijke knelpunten hier vaak als eerste worden gesignaleerd.

De onderwerpen die in dit advies aan de orde komen, worden – voor zover mogelijk – volgordekelijk behandeld. Daarbij wordt kort de problematiek geschetst, waarna de Kiesraad u waar nodig een aanbeveling doet.

Het stuk wordt afgesloten met een conclusie.

Stemmen door Nederlanders buiten Nederland

In de evaluatie die u naar de Tweede Kamer hebt gestuurd, krijgt het onderwerp “Stemmen door Nederlanders buiten Nederland” veel aandacht. De uitkomsten van de door u uitgevoerde evaluatie duiden erop dat het briefstemmen door de kiezers die niet in Nederland woonachtig zijn, niet problematischer is verlopen dan bij eerdere verkiezingen. Wel hebben de knelpunten die in eerdere evaluaties zijn geconstateerd, zich opnieuw voorgedaan.

De Raad leest uit de evaluatie dat het kabinet de geschetste problemen serieus neemt, en dat het kabinet wil proberen hierin verbeteringen aan te brengen.

Daartoe doet u al een aantal suggesties. Deels betreft dit verbeteringen binnen het huidige proces, deels dient hiertoe de Kieswet aangepast te worden. U geeft aan dat mogelijke verbeteringen zullen worden besproken met de gemeente Den Haag, die op grond van de Kieswet verantwoordelijk is voor dit deel van de verkiezing.

De Kiesraad zal de ontwikkelingen hieromtrent aandachtig blijven volgen.

Wellicht ten overvloede geeft de Kiesraad u in overweging om ook te bezien hoe in andere landen met deze problematiek wordt omgegaan.

Kandidaatstelling en kandidatenlijsten

- In de Kieswet is bepaald dat het hoofdstembureau het onderzoek naar de ingeleverde kandidatenlijsten verricht. Bij dit onderzoek is – naast de in de wet genoemde verzuimen, die vanzelfsprekend moeten worden hersteld – ook gebleken van evidente, niet inhoudelijke misslagen. Hierbij valt te denken aan punten en letters die ontbraken en spellingfouten. Daarbij ging het uitdrukkelijk om evidente misslagen, waarover geen enkele discussie mogelijk was. Deze misslagen zijn ten behoeve van de openbaarmaking van de kandidatenlijsten ambtshalve gecorrigeerd.

De Kiesraad geeft u in overweging om –zoals al eerder was voorgesteld in het voorstel van wet tot wijziging van de Kieswet en enkele andere wetten houdende enkele technische aanpassingen - deze ambtshalve correctie een wettelijke basis te geven.

- De inrichting van het huidige model van de ondersteunings- en instemmingsverklaringen (artikelen H 4 en H 9 Kieswet) kan ertoe leiden dat de

Datum

7 december 2009

Ons kenmerk

2009-0000715074

Onderdeel

Secretariaat Kiesraad

Blad

3 van 9

kandidatenlijst op pagina 1 van het model staat, en de handtekening van betrokkene op pagina 2. In die gevallen staat niet ondubbelzinnig vast dat betrokkene daadwerkelijk heeft getekend voor de bijgevoegde kandidatenlijst. Zelfs zou – na ondertekening van de desbetreffende verklaring - een andere kandidatenlijst kunnen worden ingeleverd (waarvoor dus niet is getekend). Om elk misverstand op dit punt uit te sluiten, stelt de Kiesraad voor om te regelen dat – wanneer de kandidatenlijst en de verklaring op verschillende pagina's staan weergegeven – op alle pagina's een handtekening (dan wel een paraaf) moet worden geplaatst.

- In artikel H 4 Kieswet is bepaald dat een ondersteuningsverklaring slechts kan worden afgelegd door personen die binnen de kieskring waarvoor die lijst geldt, als kiezer zijn geregistreerd voor de desbetreffende verkiezing. De burgemeester of de door hem daartoe aangewezen ambtenaar gaat onverwijld na of de ondertekenaar als kiezer in zijn gemeente is geregistreerd. Indien blijkt dat dit het geval is, tekent hij dit op de verklaring aan. Het model van de ondersteuningsverklaring voorziet echter niet in een stempel van de desbetreffende gemeente. Aldus valt niet te controleren of de handtekening op dit formulier daadwerkelijk afkomstig is van de burgemeester of de door hem daartoe aangewezen ambtenaar.
De Kiesraad stelt voor om het model H-4 aan te passen op dit punt.

- In artikel Y 12 Kieswet is bepaald dat de kandidatenlijsten worden ingeleverd bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. In de praktijk gebeurt dit echter bij de Kiesraad.
De Kiesraad tekent aan dat de tekst van de wet in overeenstemming met de praktijk zou moeten worden gebracht.

- Bij de kandidatenlijst wordt van iedere daarop voorkomende kandidaat die onderdaan is van een andere lidstaat en niet tevens de Nederlandse nationaliteit heeft, een schriftelijke verklaring van de daartoe bevoegde autoriteiten uit die lidstaat overgelegd dat hij, voor zover de autoriteiten bekend is, in die lidstaat niet is uitgesloten van het recht om te worden gekozen (artikel Y 35 Kieswet). Deze Y-35 verklaring mag worden opgesteld in alle talen van de Europese Unie. De Kiesraad signaleert dat dit tot problemen kan leiden bij de controle van een dergelijke verklaring, bijvoorbeeld wanneer deze verklaring wordt opgesteld in het Griekse of Cyrillische alfabet. Dit is in ieder geval in Nederland moeilijk leesbaar, waardoor deze verklaring lastig te controleren is, zeker binnen de korte termijn die hiervoor is gegeven (zie ook hierna).
De Kiesraad verzoekt u om dit op Europees niveau aan de orde te stellen.

- In de Kieswet zijn de termijnen voor het onderzoek naar de kandidatenlijsten dwingend vastgelegd. Deze termijnen zijn bijzonder kort, waardoor het risico op het maken van fouten wordt vergroot.

Datum

7 december 2009

Ons kenmerk

2009-0000715074

Onderdeel

Secretariaat Kiesraad

Blad

4 van 9

De Kiesraad heeft al eerder, bijvoorbeeld in het Advies over het wetsvoorstel wijziging kiesstelsel Tweede Kamer⁴ aandacht gevraagd voor dit punt. Daarbij werd de vraag aan de orde gesteld of in het wettelijk systeem van kandidaatstelling niet van een dag van kandidaatstelling zou moeten worden overgegaan naar een periode van kandidaatstelling.

De Kiesraad legt u deze vraag graag opnieuw voor, teneinde de zorgvuldigheid van dit proces te kunnen (blijven) waarborgen. De ervaring bij de meest recente verkiezing maakt het opnieuw wenselijk onder ogen te zien of het bestaande wettelijk kader inzake de indiening, het onderzoek en de beoordeling van de kandidatenlijsten wel voldoende ruimte biedt voor een goede afwikkeling van het kandidaatstellingsproces door het centraal stembureau.

OSV

In aanvulling op de brief die de Kiesraad u op 28 augustus 2009 heeft gezonden met het onderwerp 'Eisen verkiezingssoftware en organisatie gemeenteraadsverkiezingen'⁵, waarin de Raad een aantal opmerkingen heeft geplaatst over de eisen die u in 2008 heeft geformuleerd voor software die wordt gebruikt bij de berekening en vaststelling van de uitslag van de verkiezingen die vallen onder de werking van de Kieswet, neemt de Raad de vrijheid om over dit onderwerp het volgende op te merken.

Bij de afgelopen verkiezing voor het Europees Parlement is, zowel bij de kandidaatstelling als bij de vaststelling van de uitslag, voor het eerst gebruik gemaakt van de Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV). Inmiddels is het gebruik van de software bij deze verkiezingen geëvalueerd. In opdracht van de Kiesraad heeft TNS NIPO een onderzoek uitgevoerd onder gemeenten met betrekking tot OSV software die door gemeenten is gebruikt. Maar liefst 329 gebruikers, 75% van de gemeenten, hebben meegewerkt aan het onderzoek. Uit dit onderzoek bleek dat er een aantal verbeterpunten zijn aan te wijzen voor de toekomst. De OSV software die bij de aankomende gemeenteraadsverkiezingen zal worden gebruikt, bevat dan ook aanpassingen die naar aanleiding van de bevindingen van het onderzoek in de software zijn aangebracht.

Al bij de opdrachtverlening voor de ontwikkeling van OSV aan de Kiesraad wees u op het belang van het door de gehele verkiezingsketen gebruiken van eenzelfde software. Bij de afgelopen verkiezingen stelden gebruikers de Kiesraad regelmatig de vraag of gebruik van OSV verplicht is. De Kiesraad heeft het als een gemis en knelpunt ervaren dat het gebruik van een middel als OSV, dat aan de eerder door u vastgestelde eisen voldoet, niet wettelijk is vastgelegd.

De Kiesraad verzoekt u dringend om dit alsnog te doen.

⁴ Ons kenmerk 2004-0000018862

⁵ Ons kenmerk 2009-0000429019

Datum

7 december 2009

Ons kenmerk

2009-0000715074

Onderdeel

Secretariaat Kiesraad

Blad

5 van 9

De ontwikkelfase van OSV bereikt nu zijn einde. Binnenkort wordt de software voor alle verkiezingen (waaronder die voor de aankomende gemeenteraadsverkiezingen) en referenda opgeleverd.

Daarmee breekt de beheer- en onderhoudsfase aan. De Kiesraad hecht eraan om in dit verband onder uw aandacht te brengen dat wijzigingen in wet- en regelgeving in de toekomst mogelijk gevolgen zullen hebben voor OSV, in de zin dat de software moet worden aangepast, hetgeen ook financiële consequenties kan hebben.

Wellicht ten overvloede wijst de Kiesraad u hierop, zodat u hier tijdig budget voor kunt reserveren.

Verder is het noodzakelijk dat deze wijzigingen tijdig bekend zijn. Voor de Kiesraad betekent dit, dat wijzigingen minimaal 6 maanden voor een verkiezing bekend moeten zijn. Dan is het mogelijk om "de impact" van de wijzigingen voor de software in kaart te brengen en tijdig door te voeren, en kan er vanuit worden gegaan dat bij verkiezingen wordt gewerkt wordt met een versie van OSV met de aangepaste regelgeving.

Tenslotte heeft de Kiesraad behoefte om met u nadere afspraken te maken over de rol van een onafhankelijke testinstantie in de beheer- en onderhoudsfase. De Kiesraad stelt voor om de software voor iedere uitlevering voor een verkiezing aan het oordeel van een onafhankelijke testinstantie te onderwerpen.

Handtekening stembiljet

Artikel J 20 jo. J 21 Kieswet geeft naar de mening van de Kiesraad onvoldoende duidelijk antwoord op de vraag wie bij de verkiezing voor het Europees Parlement de achterzijde van het stembiljet moet ondertekenen; de voorzitter van het hoofdstembureau in de 19 kieskringen, of de voorzitter van de Kiesraad als voorzitter van het hoofdstembureau in het kader van de kandidaatstelling voor het Europees Parlement.

De Kiesraad geeft er de voorkeur aan wanneer de stembiljetten worden ondertekend door de voorzitter van de desbetreffende kieskring. Immers, de drukproeven worden daar nagekeken, en de handtekening drukt als het ware ook uit dat de biljetten overeenstemmen met de officieel door de Kiesraad vastgestelde lijsten.

Deze werkwijze kent ook een praktisch voordeel: wanneer zich een probleem met stembiljetten voordoet (bijvoorbeeld diefstal, of, zoals dit jaar in Flevoland is voorgekomen, dat abusievelijk voorafgaand aan de verkiezing in plaats van de kandidatenlijsten de stembiljetten huis aan huis werden verspreid), de problemen beperkt blijven tot alleen die kieskring.

De Kiesraad verzoekt u genoemde artikelen in de Kieswet zodanig aan te passen, dat de gewenste werkwijze hierin tot uitdrukking komt.

Stembureauleden en stembureaus

- Uit de door u uitgevoerde evaluatie van de verkiezing voor het Europees Parlement komt naar voren dat u het belang onderschrijft van een goede

Datum

7 december 2009

Ons kenmerk

2009-0000715074

Onderdeel

Secretariaat Kiesraad

Blad

6 van 9

instructie voor leden van stembureaus. Ook de Kiesraad onderschrijft dit belang, gelet op de zware verantwoordelijkheid die stembureauleden dragen voor een goed verloop van de verkiezingen.

De Kiesraad heeft al eerder, in het Advies inzake het wetsvoorstel Wet inrichting verkiezingsproces⁶, en in het Advies inzake bijstandsverlening in het stemlokaal⁷, gepleit voor tijdige en heldere instructie van stembureauleden.

De Kiesraad vindt het nog steeds een goede zaak dat voorzien moet worden in de opleiding en scholing van stembureauleden (waaronder begrepen de plaatsvervangend stembureauleden - de tellers), waarbij naast kennis van het kiesrecht ook aandacht kan worden besteed aan de bevoegdheden die de leden hebben. De Kiesraad ziet hierin een belangrijke rol weggelegd voor de gemeentes. Daarbij lijkt het op zijn plaats om na implementatie van de opleiding te bezien of deze inderdaad voldoet.

- Onder meer uit de antwoorden die u hebt gegeven op Kamervragen⁸ is de Kiesraad gebleken dat de problematiek rond visueel gehandicapten al uw belangstelling heeft, en ook al tot actie heeft geleid. Om deze kiezers in staat te stellen zelfstandig hun stem uit te brengen worden er voorzieningen getroffen, zoals de ontwikkeling van een mal, die op een stembiljet kan worden gelegd. De Kiesraad zal de ontwikkelingen op dit vlak met belangstelling blijven volgen.

- Wat betreft de openingstijden van de stembureaus heeft de Kiesraad kennis genomen van de conclusie van het kabinet dat het wenselijk is de kiezer zo veel mogelijk gelegenheid te geven zijn stem uit te brengen, en dat er vooralsnog niet voor wordt gekozen om de stembureaus een uur eerder te sluiten.

Ook de Kiesraad is van mening dat het telproces mogelijk op een andere manier kan worden georganiseerd, waardoor de tijd die op de dag van de stemming is gemoeid met het tellen kan worden beperkt. Dit is met name van belang met het oog op de verkiezing voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal, waarbij de opkomst traditioneel hoger is dan bij de verkiezing voor het Europees Parlement, en waarbij als gevolg van recente wetgeving meer kandidaten op de lijst kunnen worden geplaatst.

Identificatieplicht

In een meerderheid van de stembureaus gold bij de afgelopen verkiezing een identificatieplicht. Hoewel voorafgaand aan de verkiezing de vrees bestond dat strikte handhaving hiervan tot moeilijkheden zou kunnen leiden, heeft dit niet tot

⁶ Advies van 4 november 2008, ons kenmerk 2008-0000535308

⁷ Advies van 22 januari 2008, ons kenmerk 2008-0000029085

⁸ Kamervragen met antwoord 2008-2009, nr. 2622, Tweede Kamer

Datum

7 december 2009

Ons kenmerk

2009-0000715074

Onderdeel

Secretariaat Kiesraad

Blad

7 van 9

noemenswaardige problemen geleid. Dit onderwerp behoeft dan ook geen nadere bespreking.

Wel wijst de Kiesraad erop, dat het bij de laatste verkiezing nog mogelijk was om de identificatieplicht te "ontduiken", door een volmacht te geven aan een andere kiezer. Deze mogelijkheid vervalt bij de komende (gemeenteraads)verkiezingen, omdat de volmachtenemer dan immers tevens een kopie van een identiteitsdocument van de volmachtgever dient te overleggen.

Processen-verbaal

- In de eerder genoemde brief van de Kiesraad van 28 augustus 2009 is al aandacht gevraagd voor het proces-verbaal (N 10-1) dat op de dag van stemming na sluitingstijd dient te worden ingevuld, en dat bij de afgelopen verkiezing tot de nodige problemen heeft geleid. Inmiddels hebt u hiervoor een nieuw model ontwikkeld, waarover de Kiesraad al om advies is gevraagd. De Raad vertrouwt erop dat dit model bij de komende verkiezingen van maart 2010 kan worden gebruikt.

- Uit artikel G 1 van het Kiesbesluit volgt dat de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de gestorte waarborgsommen onder zich houdt en slechts tot teruggave daarvan overgaat, indien de Kiesraad hem daartoe de mededeling heeft gedaan. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft in het verlengde hiervan in een uitspraak van 11 februari 2009⁹ geoordeeld dat, aangezien aan deze mededeling van de Kiesraad een beoordeling ten grondslag ligt en die mededeling vereist is voor de teruggave – nu de teruggave van de waarborgsom door de minister daarvan afhankelijk is – de Kiesraad over de eventuele teruggave van de betaalde waarborgsommen kan besluiten. In model P-22 (proces-verbaal verkiezingsuitslag) kan worden aangegeven voor welke partijen een waarborgsom is gestort die wordt teruggegeven of vervalt aan het Rijk/de gemeente waar het centraal stembureau is gevestigd. Nu, gelet op de uitspraak van de Raad van State, beslissingen over waarborgsommen in een afzonderlijk besluit moeten worden neergelegd, dient dit model te worden aangepast.

De Kiesraad verzoekt u daartoe over te aan.

- Op model N-11 (Vaststelling van de aantallen stemmen die zijn uitgebracht op de kandidaten en de lijsten in een gemeente) dient te worden toegevoegd welke verkiezingen het aangaat. De Kiesraad verzoekt u ook dit aan te passen.

Abusievelijk heeft de Kiesraad deze laatste aanvullingen niet meegenomen in het advies dat de Kiesraad u op 19 oktober 2009¹⁰ heeft toegezonden.

⁹ ABRvS 11 februari 2009, nr. 200804861/1 (Verlinden/Kiesraad)

¹⁰ Advies inzake conceptregeling tot wijziging van de modellenregeling Kieswet en Kiesbesluit, ons kenmerk 2009-0000596279

Vernietiging stembescheiden

In de Kieswet is geen heldere regeling opgenomen over de termijnen waarop (welke) stembescheiden mogen worden vernietigd. De Kiesraad heeft de toenmalige minister van Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties al in oktober 2005 geadviseerd¹¹ hiervoor in de Kieswet de voorziening te treffen dat deze stukken gedurende drie maanden bewaard moeten blijven.

In zijn circulaire over de gemeenteraadsverkiezingen 2006 heeft de minister aangegeven dat hij voornemens is de Kieswet overeenkomstig het advies van de Kiesraad aan te passen en roept hij gemeenten op vooruitlopend op die wijziging een termijn van drie maanden te hanteren. Dit is tot op heden echter niet in de Kieswet aangepast, en geeft veel vragen van gemeenten.

De Kiesraad vraagt hier opnieuw aandacht voor, en verzoekt u de Kieswet op dit punt aan te passen. Overigens geldt één en ander m.m. ook voor de bestanden die binnen OSV worden gegenereerd.

Conclusie

De Kiesraad heeft in dit advies verschillende onderwerpen de revue laten passeren, en daarbij verschillende aanbevelingen gedaan. Omwille van de overzichtelijkheid worden deze aanbevelingen hier puntsgewijs genoemd.

De Kiesraad verzoekt u om ten aanzien van:

kandidaatstelling en kandidatenlijsten

- een wettelijke basis te geven aan de ambtshalve correctie van kandidatenlijsten;
- te regelen dat op alle pagina's van de ondersteunings- en instemmingsverklaringen een handtekening (dan wel een paraaf) moet worden geplaatst;
- model H-4 aan te passen, zodat daar een gemeentestempel op wordt geplaatst;
- artikel Y 12 Kieswet aan te passen;
- de Y-35 verklaring op Europees niveau aan de orde te stellen;
- de termijnen voor het onderzoek naar de kandidatenlijsten te heroverwegen;

OSV

- het gebruik van OSV wettelijk te verankeren;
- tijdig op te hoogte te worden gesteld van eventuele wijzigingen in wet- en regelgeving;
- nadere afspraken te maken over de rol van een onafhankelijke testinstantie;

de handtekening op het stembiljet

- de Kieswet zodanig aan te passen dat daarin ondubbelzinnig naar voren komt dat bij de verkiezing voor het Europees Parlement de voorzitter van het

¹¹ Ons kenmerk 2005-0000270147

Datum

7 december 2009

Ons kenmerk

2009-0000715074

Onderdeel

Secretariaat Kiesraad

Blad

9 van 9

hoofdstembureau in de 19 kieskringen de achterzijde van het stembiljet moet ondertekenen;

de processen-verbaal

- het model P-22 aan te passen met betrekking tot de waarborgsommen;
- het model N-11 aan te passen;

de vernietiging van stembescheiden

- in de Kieswet vast te leggen welke termijn stembescheiden bewaard dienen te blijven.

De Kiesraad stelt het op prijs wanneer u hem zou informeren over de wijze waarop u uitvoering geeft aan deze punten.

Tenslotte vraagt de Kiesraad er nog uw aandacht voor dat in het al eerder genoemde wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet en enkele andere wetten houdende enkele technische aanpassingen verschillende onderwerpen werden genoemd, die niet meer nader zijn geregeld. Deels betreft dit onderwerpen die in dit advies aan de orde zijn gekomen, en deels betreft dit andere onderwerpen, zoals die betrekking hebben op de officiële vaststelling van de opkomst bij verkiezingen en de bevoegdheid kennelijke fouten bij de vaststelling van de stemmentotalen te corrigeren. De Kiesraad spreekt de wens uit dat ook deze onderwerpen hun weerslag zullen vinden in regelgeving.

Plaats: Den Haag

Datum: 7 december 2009

w.g. H.R.B.M. Kummeling

w.g. R. Hoorweg